

CUPRINS

PARTEA I. India & Birmania	7
PARTEA A II-A. Malaya	171
PARTEA A III-A. Pacificul	229
PARTEA A IV-A. America.....	245

Aldous Huxley

Călătoria unui sceptic
în jurul lumii

India, Birmania, Malaya, Japonia,
China și America

Traducere din limba engleză și note
de Daniela Rogobete

POLIROM
2018

Am fost și mai mirat de comportamentul termopilian al delegaților de la Congresul din Cawnpore în timpul discursului domnului Gandhi asupra situației indienilor din Africa de Sud. Aplauzele din momentul când a urcat la tribună au fost furtunoase – deși mai puțin zgomotoase decât cele la care s-ar fi așteptat un observator apusean. Publicului indian nu-i prea plac țipetele sau bătăile din palme și, atunci când ești așezat pe jos, îți este imposibil să tropăi. Dar deși zgomotul era slab, entuziasmul era evident foarte mare. Și totuși, atunci când Mahatma a început să vorbească, s-a stârnit mai multă gălăgie și agitație, a fost mai multă neatenție generală decât în timpul oricărui alt discurs al zilei. Ce-i drept, domnul Gandhi și-a rostit discursul abia târziu, după-amiază. Delegații petrecuseră o zi lungă și infometată, așezați pe o podea care, mai mult ca sigur, nu devenea mai moale odată cu trecerea orelor. Aveau toate motivele să simtă nevoia de a-și relaxa mințile și de a-și întinde picioarele amorțite. Însă oricât de acută i-ar fi devenit oboseala, un public occidental ar fi amânat cu siguranță momentul de relaxare până când marele om ar fi terminat de vorbit. Chiar dacă i s-ar fi părut plictisitor discursul, s-ar fi simțit obligat să asculte în liniște și cu atenție un erou național mareț și admirat. Ar fi considerat că sporovăiala și agitația sunt semne de lipsă de respect. Nu se întâmplă așa, în mod evident, și în cazul publicului indian. Să manifeste lipsă de respect față de Mahatma era probabil ultimul lucru de pe lume pe care-l doreau delegații de la Cawnpore. Totuși au vorbit pe tot parcursul discursului, și-au întins picioarele înțepenite, au cerut să li se aducă apă, au ieșit să se plimbe puțin pe aleile Congresului și s-au întors zgomotoși. Știind cum se pot comporta englezii pe durata discursului unui erou național, care combină în persoana sa sfințenia arhiepiscopului de Canterbury cu popularitatea Prințului de Wales, am fost uimit, am fost profund intrigat.

Într-o însemnare anterioară din acest jurnal am pus termopilismul indienilor pe seama unei agilități emoționale

(împărtășite, într-o oarecare măsură, de locuitorii Europei Răsăritene), a unei capacități de a simți două lucruri deodată sau, cel puțin, într-o succesiune foarte rapidă. Indienii și napolitanii, remarcam eu, își pot venera zeii chiar și în timp ce scuișcă, glumesc și se scobesc în nas. Dar această explicație nu merge prea departe; cere să fie ea însăși explicată. Cum se face că, în vreme ce suntem educați spre a exercita consecvența în atitudine, copiii altor rase sunt educați în direcția unei agilități emoționale? De ce suntem învățați cu atâta grijă să păstrăm aparențele, lucru care altora le pare atât de neînsemnat?

Cugetând asupra observațiilor mele din Italia și din India, ajung să cred că aceste întrebări trebuie să-și găsească un răspuns pentru sud-europeni și altul pentru indieni. Agilitatea emoțională a italienilor se datorează „realismului” profund al felului lor de a privi lumea, combinat cu obiceiul lor înnașcut de a judeca lucrurile în termeni de estetică. Astfel, sud-europeanul poate admira o slujbă religioasă sau o procesiune regală ca pe niște opere de artă, în vreme ce nutrește opinii puternic atee și anti-monarhice; va putea să facă haz și să admire în același timp. Și poate că nu este deloc ateu sau republican. Dar oricât de înflăcărat ar fi ca monarhist sau creștin, se va considera întotdeauna capabil să se gândească – în timp ce ingenunchează înaintea cetelor cerești sau aclamă caleașca regală – că preotul și regele fac o treabă bună în domeniile lor de activitate și că aceștia sunt, la urma urmei, niște ființe umane, la fel ca el – probabil prea umane. Cât despre aspectul sărăcăcios și absurditățile spectacolului, le va ignora din considerația pe care o are față de intenția grandioasă, pentru impresia artistică generală. Și îl va privi pe nordicul care vrea ca spectacolul să fie perfect în fiecare detaliu ca pe un nebun conștiincios și lipsit de imaginație. Nici nu va înțelege pasiunea nordicului pentru păstrarea aparențelor în viața obișnuită, de zi cu zi. Sudistul are o slăbiciune pentru spectacol; dar spectacolul lui este diferit de al nostru. Când ne punem în

minte să păstrăm aparențele, facem treaba fără ostentație, dar temeinic și în toate privințele. Vrem ca toate încăperile casei noastre să arate „drăguț”, vrem ca toate lucrurile de acolo să fie „bune”; ne învățăm servitorii să se poarte pe cât posibil ca niște roboți, iar noi ne punem hainele cele mai bune chiar și pentru a lua cina cea mai proastă. Sudistul, de cealaltă parte, își concentrează spectacolul într-un singur splendid episod. El vrea să se aleagă cu ceva spectaculos dacă tot e să fie, iar scopul lui este să ajungă nu la respectabilitate, ci la o operă de artă. Va da casei sale o fațadă splendidă, sperând că orice iubitor de grandios va fi încântat să contemple fațada din marmură, fără să arunce vreo privire mai atentă la cărămida și molozul din spatele ei. Va mobila un salon cu stil, pentru ocazii oficiale. Să păstreze aparențele în toate privințele – pentru el și pentru servitorii lui, cât și pentru lumea din afară – îi pare o nebunie și o risipă de energie. Viața e făcută să te bucuri de ea, iar lucrurile grandioase sporadice sunt o parte din deliciul ei. Dar în zilele obișnuite ale săptămânii este cel mai bine gustată în cămașă.

Termopilismele indianului se datorează, mi se pare, unor cu totul alte cauze. Este nepăsător în privința păstrării aparențelor pentru că aparențele par lipsite de importanță în comparație cu „realitatea spirituală”. Este leneș atunci când vine vorba despre executarea oricărui ceremonial simbolic, pentru că lucrul cel invizibil care este simbolizat îi pare mult mai important decât simbolul. Este un termopilian, nu din exces de „realism” și simț estetic, ci din exces de „spiritualitate”. Astfel, maharajahul nu se sinchisește să-și facă acareturile să arate princiar, pentru că simte că aerul princiar se află înăuntrul lui, nu în afară. Căsătoriile sunt încheiate în ceruri; de aceea n-ai de ce să-ți bați capul cu ceremonii simple de nuntă de pe pământ. Și dacă sufletul fiecărui indian e copleșit de dragoste și respect pentru Mahatma Gandhi, atunci de ce oare delegații Congresului s-ar mai deranja să dea aceluși respect forma fizică a tăcerii și a nemișcării?

Astfel de argumente, bineînțeles, nu sunt niciodată conștient formulate. Dar indienii sunt astfel educați, încât se comportă ca și când s-ar călăuzi după ele. Au fost învățați că lumea aceasta este mai mult sau mai puțin iluzorie, că scopul fiecărui om ar trebui să fie acela de a sparge ciclul nașterilor repetate, că „sufletul” este totul și că cele mai înalte valori sunt cele pur „spirituale”. Datorită insuflării lor timpurii, astfel de credințe tind să devină aproape instinctive, până chiar și în mințile acelora a căror filosofie de viață conștient formulată e de cu totul altă natură. Este evident că oamenii care împărtășesc astfel de credințe vor acorda păstrării aparențelor cea mai mică importanță.

În aceste situații, noi, nordicii, ne purtăm precum behavioriștii – ca și când expresia vizuală sau auditivă a unei idei ar fi chiar ideea însăși, ca și când simbolul ar crea într-un fel anume noțiunea simbolizată. Riturile noastre religioase, actele noastre de „firească” milostenie sunt solemn îndeplinite și cu o precizie aproape militară. Slujba impresionantă, am descoperit noi, îl fabrică de fapt pe Dumnezeu; ceremonialul funerar ne creează și ne menține viu interesul pentru cei adormiți. Pompa regală este nu mai puțin fastuoasă, nu mai puțin eficientă; pentru că pompa *este* regele. Judecătorii noștri poartă peruci și sunt minunat înveșmântați. Ce vestigii absurde! Dar nu, măreția legii chiar constă în peruci și mantii de hermină. Mica nobilime păstrează aparențele în limita mijloacelor financiare și dincolo de ele. Este o prostie, protestează cel ce crede în realități „spirituale”. Din contră, aceasta este o înțelepciune profundă, bazată pe recunoașterea instinctivă a unui mare adevăr istoric. Istoria ne arată că riturile au existat înainte să existe dogmele, că au existat convenții legate de comportament înainte de a exista moralitatea. Dogmele, ce-i drept, au fost adesea vlăstarele riturilor – sisteme de gândire aduse la viață ca să explice anumite gesturi. Moralitatea este teoria obiceiurilor sociale preexistente. (În același fel unele dintre cele mai mărețe descoperiri

în matematică s-au datorat invenției simbolurilor, care și ele au necesitat mai apoi explicații; de la semnul minus a rezultat întreaga teorie a cantităților negative.) Scepticilor care doresc să creadă, formatorii de conștiințe catolici le prescriu practicarea manifestă a religiei; din câte știu ei, practica generează credința; aspectul formal al religiei îi creează esența „spirituală”. Tot așa se întâmplă și în cazul civilizației; oamenii care practică ritualul convențional al civilizației se civilizează. Părând a fi civilizați, chiar devin civilizați. Pentru că civilizația nu este altceva decât o serie de convenții; să fii civilizat înseamnă să te supui acelor convenții, să păstrezi aparențele culturii, ale prosperității și bunelor maniere. Cu cât aceste aparențe sunt păstrate pe scară mai largă și mai eficient, cu atât mai valoroasă este acea civilizație. Nu putem avea niciodată o civilizație care ignoră aparențele și este în întregime „spirituală”. O civilizație bazată pe principiile quakerilor n-ar putea exista; în toate formele sale, quakerismul este produsul, prin reacție, al unei civilizații deja supradezvoltate. Înainte să poți ignora aparențele și convențiile trebuie, în mod evident, ca aceste aparențe și convenții să existe pentru a fi ignorate. Viața cea Simplă este simplă doar în comparație cu vreun tip de viață deja existent, plin de convenții complicate. Dacă principiile quakerilor ar înceta să mai fie luxul câtorva oameni mai deosebiți și ar fi acceptate de întreaga lume, în curând civilizația ar înceta să mai existe: eliberate de necesitatea de a păstra aparențele civilizației, majoritatea ființelor umane ar deveni rapid barbare.

Admiratorii Indiei elogiază la unison „spiritualitatea” hindusă. Nu pot fi de acord cu ei. După părerea mea, „spiritualitatea” (în ultimă instanță, presupun, produsul circumstanțelor) este blestemul cel mai mare al Indiei și cauza tuturor nenorocirilor ei. Tocmai această preocupare pentru realități „spirituale”, diferite de realitățile istorice actuale ale vieții obișnuite, este cea care a ținut mulțumite de-a lungul secolelor milioane și milioane de bărbați și femei cu o soartă cu

totul nedemnă de niște ființe omenești. Cu un pic mai puțină spiritualitate, indienii ar fi acum liberi – liberi de dominația străină și de tirania propriilor prejudecăți și tradiții. Ar fi mai puțină mizerie și mai multă mâncare. Ar fi mai puțini maharajahi cu Rolls-Royce-uri și mai multe școli. Femeile ar fi eliberate din închisorile lor și ar exista un fel de viață socială politicoasă și convențională – unul dintre acele aspecte disprețuite ale civilizației care mai reprezintă încă structura și esența existenței civilizate. De la o distanță considerabilă și din mijlocul unei rețele de instalații sanitare, observatorii occidentali, dezgustați, și nu fără motiv, de propria lor civilizație, își exprimă admirația pentru „spiritualitatea” indienilor și pentru mulțumirea imemorială care decurge din ea. Uneori, într-atât de mare le este entuziasmul, încât admirația lor chiar supraviețuiește unei vizite în India.

Tocmai „materialismul” este motivul pentru care civilizația noastră occidentală este în general blamată. În mod greșit, cred eu. Pentru că materialismul – dacă materialism înseamnă preocuparea pentru lumea actuală în care trăim – este ceva întru totul admirabil. Dacă civilizația occidentală lasă de dorit, asta nu se-ntâmplă din cauză că ne interesează lumea actuală; se întâmplă pentru că cei mai mulți dintre noi sunt preocupați doar de o porțiune absurd de mică a ei. Lumea noastră mare, incredibil de variată și mai fantastică decât orice produs al imaginației. Și totuși, viețile unui număr vast de bărbați și femei aparținând popoarelor apusene sunt înguste, monotone și plictisitoare. Nu suntem suficient de materialişti; asta e problema. Nu ne interesăm îndeajuns de această lume minunată a noastră. Să călătorești este ieftin și rapid; cantitățile imense de cunoștințe moderne acumulate zac grămadă în toate părțile. Orice om cu puțin timp liber și destui bani pentru niște bilete de tren, orice om, într-adevăr, care știe să citească, are forța de a evolua, de a multiplica felurile în care viețuiește, de a-și îmbogăți viața, de a o face însemnată și interesantă. Și totuși, dintr-un motiv fără explicație, cei mai

„Cartea lui Huxley este înzestrată cu o rară înțelepciune și naturalitate a scriiturii.”

The New York Times

„Huxley a găsit în jurnalul său adevărata cale de a dialoga cu lumea.”

The Spectator

„În *Călătoria unui sceptic în jurul lumii*, Aldous Huxley îți arată calitățile: inteligență, curiozitate și o mizantropie plină de pasiune.”

The Nation

„O carte de călătorie cum nu s-a mai scris.”

The Saturday Review of Literature

ISBN 978-973-86-7416-9

9 789734 874169

www.polirom.ro

Carte publicată și în ediție digitală

